

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

УДК 372.85:37.032

МАТВІЙЧИНА СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ**

13.00.09 – теорія навчання

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
Романишина Людмила Михайлівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
,
консультант педагогічної консультації.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кічук Надія Василівна,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки
та соціальної роботи;

кандидат педагогічних наук
Хмеляр Інеса Макарівна,
Рівненський базовий медичний коледж,
завідувач навчально-методичним підрозділом,
викладач хімії.

Захист відбудеться 1 липня 2015 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий «29» травня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Янкович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Об'єктивні зміни в сучасному світі, що безпосередньо впливають на зростання темпів конкуренції на ринку праці, обумовлюють підвищення рівня вимог суспільства до вищих навчальних закладів, які готують молодших спеціалістів. Нині в якісно новому аспекті розглядається проблема реалізації людського потенціалу, а також ціннісно-цільові пріоритети під час організації навчально-виховного процесу студентів у навчальних закладах I-II рівнів акредитації. Зважаючи на те, що соціальні зміни вимагають професійної та соціальної мобільності й духовного самовдосконалення, на перший план виходить необхідність формування у студентів, які навчаються в закладах нового типу, здатності до саморозвитку.

Конкурентноздатному фахівцеві з дипломом молодшого спеціаліста необхідно постійно працювати над удосконаленням власних знань і вмінь. Саме через це проблема саморозвитку студентів коледжів є особливо значущою. Модернізація освітнього процесу в коледжах спрямована на підготовку конкурентноспроможних фахівців, які володіють своєю професією та готові до ефективної діяльності на рівні світових стандартів, здатні жити та працювати в умовах високого динамізму, відповідно до сучасного стану розвитку української економіки. Ураховуючи це, організація навчального процесу в коледжі повинна бути спрямована на розвиток у студентів проєктивної детермінації свого майбутнього, що, безумовно, базується на здатності до саморозвитку. Для проєктування себе як в особистісному, так і в професійному аспекті, студенти коледжів, насамперед, повинні отримати ґрунтовну загальноосвітню підготовку. Природничі дисципліни, які вивчаються студентами-першокурсниками коледжів усіх напрямків, є вагомою складовою освітнього процесу та основою для формування особистості майбутнього фахівця, здатного до саморозвитку. Однак проведене пілотне дослідження дає підстави для констатування того факту, що однією з головних проблем коледжів є низька якість загальноосвітньої підготовки, спостерігається невисока активність і слабка мотивація до вивчення загальноосвітніх дисциплін, до яких належать і предмети природничого циклу.

На основі напрацювань В. Андрійченко, Н. Зайцевої, Г. Зінзури, Т. Ковальчук, І. Мельничук, Т. Олійник, Л. Романишиної, А. Степанюк, О. Ярошенко та ін. встановлено, що серед усіх загальноосвітніх предметів саме природничі дисципліни володіють винятковими можливостями для формування здатності до саморозвитку, адже суттєво розширюють кругозір, забезпечують цілісне уявлення про природу та забезпечують усвідомлення фундаментальних цілей і принципів природничих наук. Незважаючи на загальне скорочення аудиторних годин, ці дисципліни розвивають у студентів уміння самостійно здобувати знання, впливають на самоосвіту, самовиховання, допомагають у процесах самопроєктування та самоактуалізації, формують уміння пізнавати себе та оточуючу дійсність через самопостереження, самоаналіз та самодіагностику.

Проблема саморозвитку особистості привертала до себе увагу ще з часів античності (Сократ, Платон, Арістотель). В останні десятиріччя філософські аспекти саморозвитку особистості розроблялися М. Боришевським, В. Зінченком, М. Мамардашвілі, В. Сосною та ін. Психологічні закономірності саморозвитку висвітлені в дослідженнях І. Бега, О. Колісника, Н. Кочеткова, А. Маслоу та ін. Питання педагогічної підтримки саморозвитку особистості вивчали В. Андрєєв, В. Вонсович, Н. Кічук, О. Мерзлякова, Е. Остапенко, Г. Селевко, О. Семенов, К. Ушинський, В. Чайка, М. Чобітько, Є. Чернишова, Т. Шамова та ін. Шляхи активізації саморозвитку студентів коледжів досліджували Н. Калініна, А. Похресник, О. Слободян, К. Соцький, М. Шик, І. Хмельяр та ін.

Однак, як засвідчують результати аналізу наукових праць з окресленої проблематики, формування здатності до саморозвитку майбутніх фахівців, які здобувають освіту в коледжах, залишається недостатньо розробленим щодо потреб нової педагогічної реальності, запитів суспільства та розвитку самої особистості молодшого спеціаліста. Унаслідок цього неповною мірою висвітлені процеси організації навчального процесу загальноосвітньої підготовки, що спрямована на саморозвиток, із поглядів сучасних концепцій вивчення природничих дисциплін; потребують подальшого аналізу питання, які пов'язані із виявленням практичних механізмів саморозвитку студентів коледжу у процесі опрацювання навчальних дисциплін природничого циклу.

Додатковим аргументом на користь дослідження проблеми саморозвитку слугують документи міжнародних організацій ООН та ЮНЕСКО, які на основі компетентнісного підходу розглядають парадигму сучасної освіти через призму навчальних і життєвих компетентностей. Компетентність саморозвитку і самоосвіти, яка реалізовується через оновлений зміст освіти, є однією з ключових. Отже, європейська орієнтація України, входження її в освітній європейський простір посилили увагу науковців до саморозвитку особистості у контексті вивчення дисциплін природничого циклу.

Аналіз науково-педагогічних досліджень у галузі організації навчання студентів коледжів, яке би сприяло саморозвитку, дав змогу виявити низку *суперечностей* між: запитом суспільства на фахівців з високим рівнем здатності до особистісного саморозвитку і недостатньою розробленістю практичних механізмів організації навчального процесу в закладах I-II рівнів акредитації; необхідністю формування здатності до саморозвитку студентів коледжів і невмінням здійснювати власну самоосвітню діяльність під час вивчення природничих дисциплін; інерційністю і консервативністю системи навчання у коледжах, що здійснюють підготовку студентів на основі базової загальної середньої освіти, та необхідністю її суттєвої перебудови на основі впровадження педагогічних інновацій; модернізацією системи загальноосвітньої підготовки студентів коледжу і відсутністю ґрунтового методичного забезпечення з предметів природничого циклу.

Отже, зазначені суперечності, необхідність та можливість їх практичного розв'язання, а також соціальна значущість та актуальність проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: «**Дидактичні умови саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу**».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану наукової і науково-методичної діяльності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка і є складовою комплексної наукової теми «Нові технології навчання в системі природничих дисциплін» (№ 0196U012548). Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 4 від 22.11.2011 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 28.02.2012 р.).

Об'єкт дослідження – навчання предметів природничого циклу у коледжі.

Предмет дослідження – саморозвиток студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу.

Мета – виявити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дидактичні умови формування здатності до саморозвитку студентів коледжу під час вивчення дисциплін природничого циклу.

Завдання:

1. На основі аналізу й узагальнення літературних джерел з'ясувати сутність саморозвитку студентів коледжу та визначити дидактико-розвивальний потенціал природничих дисциплін у цьому процесі.

2. Конкретизувати зміст здатності до саморозвитку й уточнити компоненти, критерії, показники та рівні здатності до саморозвитку студентів коледжу та діагностувати стан її сформованості.

3. Виявити та теоретично обґрунтувати дидактичні умови формування здатності до саморозвитку студентів коледжу під час вивчення природничих дисциплін.

4. Розробити й експериментально перевірити ефективність дидактичної моделі формування здатності до саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу.

Для досягнення поставленої мети й розв'язання завдань було використано комплекс взаємопов'язаних **методів: теоретичних:** вивчення наукової психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з теми дослідження; системно-структурний аналіз літературних джерел та нормативних документів щодо організації навчання студентів коледжів на основі базової загальної середньої освіти з предметів природничого циклу; синтез, порівняння,

класифікація, узагальнення наукового матеріалу з метою виявлення закономірностей та основних підходів до організації навчального процесу, що сприятиме саморозвитку студентів коледжу, на основі модульно-розвивальної технології навчання; моделювання навчально-виховного процесу при викладанні дисциплін природничого циклу; *емпіричних*: спостереження, анкетування, тестування, бесіди, опитування для виявлення рівнів саморозвитку студентів коледжу та визначення ефективності запропонованої методики дослідження; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний); *математичні та статистичні методи* були застосовані для кількісного та якісного аналізу результатів дослідження, визначення їх валідності, об'єктивності та значущості.

Експериментальна база дослідження. Експериментальне дослідження здійснено на базі Фінансово-економічного коледжу Буковинського державного фінансово-економічного університету, Дніпропетровського коледжу економіки та бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Вінницького транспортного коледжу, Полтавського нафтового геологорозвідувального технікуму Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. У констатувальному етапі експерименту взяли участь 390 студентів та 25 викладачів, у формувальному етапі – 169 студентів та 5 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов, реалізація яких зумовила ефективність процесу саморозвитку студентів коледжу під час вивчення дисциплін природничого циклу (мотиваційна спрямованість саморозвитку особистості на основі реалізації компетентнісного підходу; використання модульно-розвивальної технології для вдосконалення природничого компоненту загальноосвітньої підготовки студентів коледжу; формування природничої складової інтерактивного соціокультурного навчального середовища коледжу) та визначено механізми їх практичного впровадження у навчальний процес коледжу; розроблено та впроваджено дидактичну модель формування здатності до саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу, яка передбачає взаємозв'язок мети, завдань, підходів, принципів, компонентів здатності до саморозвитку та дидактичних умов її формування, має конкретний зміст, що базується на врахуванні механізмів, етапів та шляхів саморозвитку, включає методи, засоби й форми практичної організації саморозвитку при вивченні студентами коледжу предметів природничого циклу, спрямована на конкретний результат – досягнення належного рівня сформованості здатності до саморозвитку переважною більшістю студентів;

- *удосконалено* методичне забезпечення навчального процесу підготовки молодших спеціалістів у коледжах із дисциплін природничого циклу, яке передбачає комплексне поєднання теоретичного та практичного навчання, позааудиторної й самостійної роботи з використанням інтерактивного соціокультурного середовища коледжу та поєднання різноманітних форм

(проблемні інтерактивні лекції, інноваційні семінарські заняття, розроблені за модульним принципом, круглі столи, тренінги) і засобів (електронні версії курсів, методичні й навчальні посібники) навчання на основі модульно-розвивальної технології та компетентнісного підходу.

– *конкретизовано* компоненти здатності до саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу (мотиваційно-цільовий, змістовно-операційний, рефлексивно-діяльнісний), уточнено критерії (мотиваційний, когнітивний, рефлексивний) та визначено показники й досліджено рівні (творчий, продуктивний, репродуктивний, інтуїтивний);

– *уточнено* сутність понять «саморозвиток студентів коледжу», «дидактичні умови саморозвитку»;

– *подальшого розвитку* набули наукові уявлення про методи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, які спрямовані на саморозвиток студентів під час вивчення ними предметів природничого циклу.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що підготовлено методичні рекомендації науково-педагогічному колективу коледжу щодо вдосконалення саморозвитку студентів в інтерактивному соціокультурному середовищі. У процесі дослідження розроблено й апробовано: навчальні модулі для студентів з базового курсу навчальних дисциплін «Хімія» та «Біологія»; модуль викладача; дидактичне забезпечення навчального процесу у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації з предметів природничого циклу, яке сприяє саморозвитку студентів.

Матеріали дослідження можуть бути використані: 1) науково-педагогічними працівниками для вдосконалення процесу саморозвитку студентів коледжів під час організації навчального процесу з предметів природничого циклу, а також у розробці навчальних програм, підготовці навчально-методичних матеріалів для студентів ВНЗ I-II рівнів акредитації, що здійснюють підготовку фахівців на основі базової загальної середньої освіти за суспільно-гуманітарним напрямком профілізації; 2) студентами коледжів під час вивчення природничих дисциплін для активізації процесу саморозвитку.

Результати дослідження **впроваджено** в практику роботи Фінансово-економічного коледжу Буковинського державного фінансово-економічного університету (довідка № 01-11/754 від 03.09.2014 р.), Дніпропетровського коледжу економіки та бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (довідка № 299 від 25.06.2014 р.), Вінницького транспортного коледжу (довідка № 01-437/01-18 від 01.07.2014 р.), Полтавського нафтового геологорозвідувального технікуму Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (довідка № 01-04/702 від 05.09.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі подані в дисертації наукові результати отримано автором самостійно. У [1] (співавтор В. Балахтар) особистим внеском здобувача є обґрунтування сутності педагогічної культури та психолого-педагогічної майстерності викладача природничих дисциплін

і висвітлення особливостей методичної роботи куратора в інтерактивному соціокультурному середовищі коледжу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження були висвітлені під час науково-практичних конференцій: *міжнародних*: «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2013 р.), «Актуальні проблеми професійної освіти» (Київ, 2013 р.), «Соціально-психологічні виміри професійної майстерності особистості в умовах глобалізованого світу» (Тернопіль, 2013 р.), «Новината за напреднали наука» (Новости передовой науки), (Софія (Болгарія), 2013 р.), «Якість вищої освіти: чинники формування конкурентоспроможності випускників» (Полтава, 2014 р.), «Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: Європейський вектор» (Ялта, 2014 р.), «Сучасний вимір педагогічних та психологічних наук» (Львів, 2014 р.), «Педагогічні та психологічні науки: виклики і сьогодення» (Київ, 2014 р.); *всеукраїнських*: «Морально-патріотичне виховання дітей та молоді: етнографічні засади» (Косів-Вижниця, 2006 р.), «Неперервна освіта: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (Чернівці, 2012 р.), «Фактори розвитку педагогічних і психологічних наук в XXI столітті» (Харків, 2014 р.); *обласних*: «Інноваційні проекти закладів освіти Буковини» (Чернівці, 2007 р.), «Модернізація методики та системи навчання в галузі природничо-математичних дисциплін» (Чернівці, 2009 р.).

Результати дослідження обговорювалися та отримали схвалення на звітних наукових конференціях викладачів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2011–2015 рр.), засіданнях та наукових семінарах кафедри педагогіки і методики початкової освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи відображено в 26 публікаціях, з яких 1 методичний посібник у співавторстві, 2 навчально-методичні посібники, 8 статей у провідних наукових фахових виданнях, 1 стаття у періодичному виданні іноземної держави, 14 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 8 додатків на 148 сторінках, списку використаних джерел (272 найменування, з них 5 – іноземними мовами). Основний текст дисертації викладено на 189 сторінках, загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 369 сторінок. Робота містить 18 таблиць та 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи, розкрито його наукову новизну, практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження основних результатів дослідження.

У першому розділі «Саморозвиток студентів коледжів як педагогічна проблема»

досліджено теоретичні основи саморозвитку особистості; проаналізовано наукову літературу щодо характеристики особливостей організації навчального процесу в коледжах; висвітлено потенціал предметів природничого циклу та роль інноваційних педагогічних технологій у формуванні здатності до саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення природничих дисциплін; досліджено структурні компоненти, критерії, показники та рівні здатності до саморозвитку.

Проведене узагальнення наукових джерел дало можливість з'ясувати сутність наукової дефініції «саморозвиток» з філософської, психологічної та педагогічної позиції. Зокрема, на основі аналізу філософських підходів встановлено, що саморозвиток має діяльнісну основу, базується на реалізації внутрішніх потенцій особистості. Проведений аналіз психологічної літератури під авторством М. Кочеткова, Л. Кулікової, А. Маслоу, О. Мерзлякової, Н. Пилипенко та ін. показав, що саморозвиток є вищим рівнем саморуху, який передбачає усвідомлене вдосконалення особистості, формування реалістичних уявлень про себе і моделювання свого ідеального образу. Основними характеристиками саморозвитку є цілеспрямованість, емоційно-моральна напруженість, ризик протікання, тривалість та етапність.

Саморозвиток у педагогічних дослідженнях І. Краснощок, Г. Селевка трактується як об'єктивний процес індивідуального та цілеспрямованого саморуху, саморозгортання особистісного, природного та соціального потенціалу особистості. Опираючись на наукові праці В. Андреева, Н. Крилової, Е. Остапенко, О. Слободян, саморозвиток розглядаємо як суб'єктивний фактор становлення, розвитку, соціалізації та індивідуалізації особистості. У педагогічних напрацюваннях виокремлено форми (імітацію, стихійну адаптацію, гру, самовиховання, самоосвіту, самостворення, самовдосконалення), види (особистісний, творчий, професійний, творчо-професійний), функції (самопізнання, саморегуляція, самореалізація, самоосвіта) саморозвитку. Проведений аналіз наукових джерел дав змогу виокремити основні дидактичні механізми, які сприяють саморозвитку, а саме: самоосвіту, самовиховання, самопізнання, самопроектування, самоактуалізацію, рефлексію – та дослідити основні етапи (діагностичний, пропедевтичний, основний, практичний, корекційний) саморозвитку.

Здатність до саморозвитку студентів коледжу розглядаємо як активну можливість особистості реалізувати на практиці свій суб'єктивний досвід на основі усвідомленої саморегуляції навчальної діяльності під час вивчення предметів природничого циклу. Здатність до саморозвитку включає мотивацію до самовдосконалення, самопізнання, самовизначення, реалізацію свого потенціалу під час отримання повної середньої освіти, вивчаючи предмети природничого циклу. Формування здатності до саморозвитку в освітньому просторі коледжу – це системний та чітко спланований процес психолого-педагогічного впливу на студента з метою стимулювання всіх дидактичних механізмів, на основі яких відбувається його саморозвиток.

З'ясовано, що навчальний процес у коледжах – це складна та цілісна система, яка характеризується ієрархічністю структури та спрямована на забезпечення конкурентоздатності студентів. На основі досліджень Н. Зайцевої, І. Мельничук, К. Соцького, А. Степанюк, Л. Романишиної, О. Тупузова, О. Ярошенко доведено, що вивчення предметів природничого циклу має великий потенціал у формуванні у студентів здатності до саморозвитку. Відповідно до нового Державного стандарту базової і повної середньої освіти, вивчення хімії, біології та географії студентами коледжу спрямоване на формування природничо-наукової компетентності як базової, а також відповідних предметних компетентностей як обов'язкової складової загальної культури особистості та розвитку творчого потенціалу і внутрішнього світу студентів.

В основу сутнісних характеристик структури здатності до саморозвитку студентів коледжу нами було покладено три взаємопов'язаних компоненти (мотиваційно-цільовий, змістовно-операційний, рефлексивно-діяльнісний) та три критерії (мотиваційний, когнітивний, рефлексивний). Визначено, що сформованість потреби до саморозвитку та розвиток ціннісно-мотиваційної сфери є показниками мотиваційного критерію. Наявність теоретичних знань, дидактичних механізмів і практичних етапів саморозвитку та сформовані уміння і навички проектувати та здійснювати саморозвиток при вивченні природничих дисциплін – показники когнітивного критерію. Сформованість умінь оцінювати дії в процесі цілеспрямованого саморозвитку та коригування і рефлексію саморозвитку визначено показниками рефлексивного критерію. На основі теоретико-практичного аналізу виокремлено високий (творчий), достатній (продуктивний), середній (репродуктивний), низький (інтуїтивний) рівні сформованості здатності студентів коледжів до саморозвитку у процесі вивчення предметів природничого циклу.

У другому розділі «Обґрунтування та практичні механізми впровадження дидактичних умов і моделі формування здатності до саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу» представлено авторське бачення практичних механізмів упровадження дидактичних умов, які мають вплив на формування здатності до саморозвитку студентів коледжу, а також дидактичну модель цього процесу.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та педагогічної практики дав змогу констатувати, що для забезпечення максимальної ефективності формування у студентів коледжу здатності до саморозвитку під час вивчення предметів природничого циклу необхідне цілеспрямоване впровадження відповідних дидактичних умов, що в сукупності утворюють комплекс заходів, які впливають на мотивацію інтересу, розвиток уявлень про структуру та практичні механізми саморозвитку, удосконалення рефлексивно-оцінних здібностей і навичок, формування досвіду практичної самореалізації у пізнавальній діяльності під час опанування природничих дисциплін. Дидактичні умови розглядаємо як цілісний набір необхідних зовнішніх і внутрішніх чинників, які обумовлюють саморозвиток та є активними елементами освітнього процесу коледжу.

Перша дидактична умова – *мотиваційна спрямованість саморозвитку особистості на основі реалізації компетентнісного підходу* – впливає на формування мотиваційно-цільового компонента здатності до саморозвитку студентів коледжу. Вибір зумовлений тим, що компетентнісний підхід має найбільший вплив на розвиток творчої особистості, яка здатна до саморозвитку. Упровадження цієї умови передбачало практичну діяльність в шістьох дидактичних площинах: набуття предметних компетенцій через діяльність на основі особистісного досвіду студентів; запровадження різноманітних форм роботи студентів відповідно до змісту навчальної діяльності; конструювання навчального процесу з вивчення хімії, біології та географії на основі інноваційних методів навчання; формування у студентів практичних умінь та навичок у типових і нетипових ситуаціях; практичне розв'язування навчальних задач згідно з тримісячною дидактичною метою; диференційований підхід до організації навчального процесу. Реалізація цієї умови передбачала системне вивчення освітньої траєкторії студента на основі заповнення візитки успішності та активне проведення студентами самооцінювання та самоаналізу навчально-пізнавальної діяльності.

Друга дидактична умова – *використання модульно-розвивальної технології для вдосконалення природничого компонента загальноосвітньої підготовки студентів коледжу* – впливала на формування показників змістовно-операційного компонента здатності до саморозвитку студентів коледжу під час вивчення природничих дисциплін. Для її впровадження розроблено: 1) модуль викладача (граф-схеми навчальних курсів, модульно-календарне планування, граф-схеми окремих навчальних модулів, перелік предметних компетентностей студента); 2) навчальний модуль студента (робочий план у вигляді посібника-портфолію, що містить тему, тривалість модуля, джерела інформації, перелік завдань і вправ, видів та форм обов'язкових контролів, вимоги до засвоєння модуля); 3) дидактичне забезпечення, яке складається із системи авторських розробок із базових курсів хімії, біології та географії (вхідні тести «Перевір себе», диференційовані завдання, обов'язкові індивідуальні розвивальні вправи, випереджувальні домашні завдання, диференційовані тренінгові завдання, самостійні та контрольні роботи, групові завдання над картками-опорними конспектами, кросворди).

Третя дидактична умова – *формування природничої складової інтерактивного соціокультурного навчального середовища коледжу* – позитивно впливала на показники рефлексивно-діяльнісного компонента здатності до саморозвитку студентів коледжу під час вивчення природничих дисциплін. Інтерактивне соціокультурне середовище коледжу розглядаємо як сукупність взаємопов'язаних і взаємодоповнювальних навчальних, дидактичних, соціальних, культурних складових, які дають змогу організувати навчальний процес на основі інтерактивних та інформаційних технологій. Основний акцент під час упровадження третьої дидактичної умови зроблено на розробку студентами дослідницьких проектів із хімії, біології та географії – освітніх

продуктів, що мають новизну й практичну значимість для опанування предметів природничого циклу студентами першого курсу коледжу.

Обґрунтовані дидактичні умови були покладені в основу авторської дидактичної моделі (рис. 1). Дидактичну модель розглядаємо як орієнтир, що містить найважливіші положення та слугує «точкою відліку», з якої розпочинається весь навчальний процес. Розробка графічної моделі дала змогу систематизувати та узагальнити педагогічні явища, які пов'язані з організацією навчального процесу вивчення природничих дисциплін студентами коледжу, наочно проаналізувати структурні взаємозв'язки і встановити їх взаємовпливи.

Розроблена нами дидактична модель містить мету, завдання, методологічні підходи (компетентнісний, модульний, середовищний), принципи (загальнодидактичні, діяльнісного характеру навчання, мобільності та узгодженості освітнього середовища коледжу, суб'єктності позиції студента, періодичності зворотного зв'язку, рефлексії), етапи та дидактичні механізми саморозвитку. Чільне місце в моделі посідає організація навчального процесу, яка безпосередньо передбачає методи, засоби й форми та вправи. Усі складові моделі в сукупності впливають на компоненти, критерії, показники та рівні. Результат передбачає сформованість у переважній більшості студентів коледжу здатності до саморозвитку.

У третьому розділі «Методика і результати дослідно-експериментальної роботи» представлено результати діагностики стану сформованості здатності до саморозвитку студентів коледжу на констатувальному етапі дослідження, розроблено методику формувального етапу дослідження, визначено його завдання, доведено ефективність авторського підходу до формування у студентів здатності до саморозвитку, на основі використання методів математичної статистики здійснено аналіз й узагальнення результатів дослідження.

Рис. 1. Дидактична модель формування здатності до саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу

Констатувальний етап експерименту було організовано у 2010–2012 н.р., до якого залучено 390 студентів Фінансово-економічного коледжу Буковинського державного фінансово-економічного університету, Вінницького транспортного коледжу, Дніпропетровського коледжу економіки та бізнесу Дніпропетровського університету імені Олеся Гончара, Полтавського нафтового геологорозвідувального технікуму Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка та 25 викладачів природничих дисциплін. Комплексне психолого-педагогічне дослідження показало, що переважна більшість студентів перебуває на середньому рівні щодо сформованості всіх показників здатності до саморозвитку. Отримані результати констатувального експерименту засвідчили стихійність і відсутність цілеспрямованої та системної діяльності в зазначеному напрямку. Високий рівень діагностовано у 14,105% студентів за показниками мотиваційно-цільового компонента; у 7,44% за змістовно-операційним компонентом та у 8,21% за рефлексивно-діяльнісним компонентом. Нами було встановлено, що потенціал природничих дисциплін практично не використовується під час формування у студентів здатності до саморозвитку.

Під час організації формувального етапу експерименту було поставлено такі завдання: 1) зі студентів, що вивчають на першому курсі в коледжі дисципліни природничого циклу, сформувати контрольну (КГ) та експериментальну (ЕГ) групи і довести їх однорідність; 2) на початку формувального етапу експерименту провести перший діагностичний зріз та визначити початковий рівень сформованості здатності до саморозвитку студентів у КГ та ЕГ; 3) упровадити в навчально-виховний процес під час вивчення природничих дисциплін студентами ЕГ дидактичні умови та авторську дидактичну модель; 4) у кінці формувального етапу провести другий діагностичний зріз, на основі якого визначити кінцевий рівень сформованості здатності до саморозвитку студентів КГ та ЕГ; 5) проаналізувати результати й дослідити їх достовірність.

Ефективність дидактичних умов та авторської дидактичної моделі визначено за результатами формувального етапу експерименту, який було організовано на базі Фінансово-економічного коледжу Буковинського державного фінансово-економічного університету у 2013–2014 н.р. Проведений аналіз одержаних результатів дослідження (табл. 1) засвідчує, що навчально-виховний процес у ЕГ зазнав позитивних статистично вірогідних змін.

Отже, суттєвий приріст сформованості компонентів здатності до саморозвитку у студентів ЕГ є свідченням результативності авторського підходу. Позитивна динаміка спостерігалася у ЕГ щодо зменшення кількості студентів із низьким рівнем здатності до саморозвитку ($-24,1$; $-19,28$; $-16,87$). У КГ динаміка була значно менша ($-6,98$; $-1,16$; 0).

Для перевірки достовірності та математичної вірогідності отриманих результатів використано методи математичної статистики на основі порівняння дисперсії за допомогою F-критерію ($p=5\%$).

**Результати сформованості здатності до саморозвитку студентів коледжу
на формувальному етапі дослідження у %**

Групи	Рівні	Компоненти								
		Мотиваційно-цільовий			Змістовно-операційний			Рефлексивно-діяльнісний		
		I зріз	II зріз	Приріст	I зріз	II зріз	Приріст	I зріз	II зріз	Приріст
КГ (86)	Високий	13,95	18,61	+4,66	8,14	10,47	+2,33	10,46	11,62	+1,16
	Достатній	16,28	22,09	+5,81	25,58	25,58	0	23,26	23,26	0
	Середній	37,21	33,72	-3,84	41,86	40,69	-1,17	43,02	41,86	-1,16
	Низький	32,56	25,58	-6,98	24,42	23,26	-1,16	23,26	23,26	0
ЕГ (83)	Високий	13,25	21,69	+8,44	8,43	14,46	+6,03	9,64	14,46	+4,82
	Достатній	16,87	42,17	+25,3	24,10	51,81	+27,71	22,89	53,01	+30,12
	Середній	37,35	27,71	-9,64	42,17	27,71	-14,46	43,37	25,30	-18,07
	Низький	32,53	8,43	-24,1	25,30	6,02	-19,28	24,10	7,23	-16,87

Встановлено, що результати обчислення F_{emp} у студентів ЕГ знаходяться в межах від 1,3 до 1,6 (1,325971; 1,34774; 1,32121), тоді як у КГ не входить у визначені межі (1,071873; 1,07264; 1,04314).

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення проблеми формування здатності до саморозвитку студентів коледжу під час вивчення природничих дисциплін, що дає підстави для формулювання таких висновків:

1. На основі узагальнення наукових джерел з'ясовано сутність саморозвитку як ключового поняття дисертаційного дослідження. Аналіз філософських підходів дав змогу встановити, що саморозвиток має діяльнісну основу, базується на реалізації внутрішніх потенцій особистості. З психологічної позиції, саморозвиток є вищим рівнем саморуху, що передбачає моделювання ідеального образу. Зміст саморозвитку характеризується цілеспрямованістю, емоційно-моральною напруженістю, ризиком протікання, тривалістю та етапністю. У педагогіці саморозвиток передбачає об'єктивний індивідуальний саморух природного та соціального потенціалу особистості, при якому цілі та зміст змінюються відповідно до вікових та індивідуальних особливостей особистості. Саморозвиток виступає незамінним суб'єктивним фактором соціалізації та індивідуалізації. Проаналізовано форми (неусвідомлені та усвідомлені), види (особистісний, творчий, професійний, творчо-професійний), функції (самопізнання, саморегуляція, самореалізація, самоосвіта), визначено основні дидактичні механізми (самоосвіта, самовиховання, самопізнання, самопроекування, самоактуалізація, рефлексія) та етапи (діагностичний, пропедевтичний, основний, практичний, корекційний) саморозвитку.

У процесі дослідження встановлено, що навчальний процес у коледжах – це складна та цілісна система, яка характеризується ієрархічністю структури та дозволяє студентам отримати

повну середню освіту й здобути професійну підготовку за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст». Вивчення предметів природничого циклу має великий потенціал у формуванні у студентів коледжу здатності до саморозвитку. Відповідно до нового Державного стандарту базової і повної середньої освіти, ці предмети сприяють формуванню уявлення про природу, створюють цілісну природничу картину світу, мають тісні міжпредметні зв'язки, спрямовані на формування природничо-наукової компетентності та відповідних предметних компетентностей як складових загальної культури особистості, забезпечують оволодіння методами наукового пізнання та мають вагомий вплив на формування у студентів ціннісного ставлення до науки і до людини.

2. Здатність до саморозвитку студентів коледжу передбачає активну можливість особистості реалізувати увесь суб'єктний досвід на основі усвідомленої саморегуляції власної навчальної діяльності під час вивчення предметів природничого циклу, включає сукупність знань, умінь і навичок щодо цілеспрямованих самозмін у інтелектуальному, духовно-моральному і діяльнісно-практичному розвитку. Формування у студентів здатності до саморозвитку в освітньому просторі коледжу під час вивчення природничих дисциплін розглядаємо як системний процес педагогічного впливу на особистість з метою стимулювання дидактичних механізмів. В основу сутнісних характеристик структури здатності до саморозвитку студентів коледжу покладено три взаємопов'язаних компоненти (мотиваційно-цільовий, змістовно-операційний, рефлексивно-діяльнісний) та три критерії (мотиваційний, когнітивний, рефлексивний). Визначено, що сформованість потреби до саморозвитку та розвиток ціннісно-мотиваційної сфери є показниками мотиваційного критерію. Наявність теоретичних знань дидактичних механізмів і практичних етапів саморозвитку та сформовані уміння і навички проектувати й здійснювати саморозвиток під час вивчення природничих дисциплін – показники когнітивного критерію. Сформованість умінь оцінювати свої дії в процесі цілеспрямованого саморозвитку та коригування і рефлексія саморозвитку визначено показниками рефлексивного критерію. У дослідженні виокремлено творчий, продуктивний, репродуктивний, інтуїтивний рівні сформованості здатності до саморозвитку.

3. Для забезпечення максимальної ефективності процесу формування у студентів коледжу здатності до саморозвитку під час вивчення предметів природничого циклу необхідне цілеспрямоване впровадження дидактичних умов, які в сукупності утворюють комплекс заходів, спрямованих на мотивацію інтересу до саморозвитку, розвиток уявлень структуру та механізми саморозвитку, удосконалення рефлексивно-оцінних навичок, формування досвіду практичної самореалізації в навчальній діяльності під час опанування природничими дисциплінами. Дидактичні умови розглядаємо як цілісний набір необхідних зовнішніх і внутрішніх чинників, які обумовлюють саморозвиток та є активними елементами освітнього процесу коледжу. Обґрунтовано

три дидактичні умови: мотиваційна спрямованість саморозвитку особистості на основі реалізації компетентнісного підходу; використання модульно-розвивальної технології для вдосконалення природничого компоненту загальноосвітньої підготовки студентів коледжу; формування природничої складової інтерактивного соціокультурного навчального середовища коледжу. Практичні механізми впровадження виявлених дидактичних умов базувалися на: професійній діяльності в шістьох дидактичних площинах на основі конкретних прийомів (вивчення освітньої траєкторії кожного студента, заповнення візитки успішності, здійснення самоаналізу та самооцінювання навчальної діяльності); розробці модуля викладача (граф-схеми навчальних курсів, модульно-календарне планування, граф-схеми окремих навчальних модулів, предметні компетентності студентів), навчального модуля студента, що містить діалектичну єдність системи знань, умінь та навичок, а також конкретні форми процесуально-функціонального їх втілення, дидактичного забезпечення, яке включає систему авторських розробок з базових курсів хімії, біології та географії; створення в інтерактивному соціокультурному навчальному середовищі коледжу освітнього продукту – навчально-дослідного проекту, який має новизну й практичну значимість при вивченні природничих дисциплін.

4. Дидактичні умови є системотвірним чинником моделі. Її розглядаємо як орієнтир, що містить найважливіші положення та спрямований на вдосконалення саморозвитку студентів коледжів під час вивчення предметів природничого циклу. Розробка дидактичної моделі дала змогу систематизувати на рівні категорій усі психолого-педагогічні поняття саморозвитку, допомогла наочно проаналізувати структурні міжпредметні взаємозв'язки. На основі авторського бачення дидактична модель містить мету, завдання, методологічні підходи, принципи, етапи та дидактичні механізми саморозвитку, методи, засоби й форми його організації, компоненти, критерії, рівні, а також прогнозований результат.

Ефективність упроваджених дидактичних умов та авторської дидактичної моделі формування здатності до саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу визначено за результатами формувального етапу експерименту. Проведений аналіз одержаних результатів дослідження засвідчує, що навчально-виховний процес у ЕГ зазнав позитивних статистично вірогідних змін. Суттєвий приріст сформованості всіх компонентів здатності до саморозвитку у студентів ЕГ є свідченням стійкої позитивної динаміки. Зокрема, приріст високого рівня за мотиваційно-цільовим компонентом становив +8,44; за змістовно-операційним – +6,03; за рефлексивно-діяльнісним – +4,82. Тоді як у КГ приріст був значно меншим (+4,66; +2,33; +1,16 відповідно). Суттєва позитивна динаміка спостерігалася у ЕГ щодо зменшення кількості студентів із низьким рівнем сформованої здатності до саморозвитку (–24,1; –19,28; –16,87). У КГ динаміка була меншою (–6,98; –1,16; 0). Для перевірки достовірності та встановлення математичної вірогідності результатів експериментального дослідження використано методи математичної статистики на основі

порівняння дисперсії за допомогою F-критерію ($p=5\%$). Встановлено, що результати обчислення F_{emp} у студентів ЕГ знаходяться в межах табличної величини від 1,3 до 1,6, тоді як цей показник у КГ не входить у визначені межі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування у студентів коледжу здатності до саморозвитку у процесі вивчення предметів природничого циклу. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні чинників, які впливають на саморозвиток студентів з урахуванням інноваційних педагогічних методик та дидактичних принципів, та порівнянні досвіду європейських країн у формуванні здатності до саморозвитку студентів коледжів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ***Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації***

1. Матвійчина С. В. Методичні рекомендації кураторам щодо особистісного розвитку студентів : Методичний посібник / С. В. Матвійчина, В. В. Балахтар. – Чернівці : Технодрук, 2012. – 116 с.
2. Матвійчина С. В. Формування ключових компетенцій учнів старшої школи при вивченні хімії як передумова успішної адаптації до навчання у ВНЗ / С. В. Матвійчина // Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. пр. / наук. ред. І. С. Руснак. – Чернівці : Чернівецький нац. у-т, 2011. – Вип. 589. Педагогіка та психологія. – Чернівці : ЧНУ, 2011. – С. 131–137.
3. Матвійчина С. В. Формування компетентної особистості учня при вивченні хімії в умовах модульно-розвивальної системи навчання (МРСН) / С. В. Матвійчина // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. / наук. ред. І. С. Руснак. – Чернівці : Чернівецький нац. у-т, 2011. – Вип. 570. Педагогіка та психологія. – Чернівці : ЧНУ, 2011. – С. 105–110.
4. Матвійчина С. В. Теоретичні аспекти формування готовності молодших спеціалістів до саморозвитку / С. В. Матвійчина // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць / за ред. В. В. Стасюка. – К. : НУОУ, 2013. – Вип. 6 (37). – С. 54–58.
5. Матвійчина С. В. З досвіду формування компетентності саморозвитку особистості молодшого спеціаліста з фінансів кредиту при вивченні хімії в умовах модульного навчання / С. В. Матвійчина // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. / наук. ред. І. С. Руснак. – Чернівці : Чернівецький нац. у-т, 2014. – Вип. 700. Педагогіка та психологія. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – С. 119–122.
6. Матвійчина С. В. Особливості організації навчального процесу в коледжах та можливості предметів природничого циклу у саморозвитку студентів / С. В. Матвійчина // Науковий вісник Ужгородського національного університету / гол ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : УНУ, 2014. – Вип. 32. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – С. 118–120.

7. Матвійчина С. В. Саморозвиток особистості студентів коледжу під час вивчення предметів природничого циклу на основі компетентнісного підходу / С. В. Матвійчина // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка / гол. ред. Г. В. Терещук. – Тернопіль : ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2014. – Серія: педагогіка. – № 2. – С. 62–67.

8. Матвійчина С. В. Теоретичні аспекти моделювання процесу формування здатності до саморозвитку у студентів коледжів під час вивчення природничих дисциплін / С. В. Матвійчина // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр. / наук. ред. І. С. Руснак. – Чернівці : Чернівецький нац. у-т, 2014. – Вип. 712. Педагогіка та психологія. – С. 100–107.

9. Матвійчина С. В. Формування інтерактивного соціокультурного середовища як дидактична умова саморозвитку особистості студентів коледжів / С. В. Матвійчина // Педагогіка вищої та середньої школи. Зб. наук. праць / за ред. З. П. Бакум. – Кривий Ріг : ДВНЗ «КНУ», 2014. – Вип. 41. – С. 85–91.

10. Matviychyna Svetlana. Development of a training module the student as a condition of self-development / Matviychyna Svetlana // British Journal of Science, Education and Culture, 2014. No.1. (5) (January-June). Volume V. «London University Press». London, 2014. – P. 382–386.

Опубліковані праці апробаційного характеру

11. Матвійчина С. В. Впровадження модульно-розвивальної та комбінованої (лекційно-семінарської) системи навчання / С. В. Матвійчина, Л. Ф. Гуценко // Науково-методичний вісник обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. – Чернівці : Видавництво «Прут», 2003. – С. 73–76.

12. Матвійчина С. В. Формування творчої особистості учня в системі організації науково – дослідницької діяльності / С. В. Матвійчина // Інноваційні проекти закладів освіти Буковини: збірник матеріалів обласної науково-практичної конференції (Чернівці, 27 лютого 2007 р.). – Чернівці : Технодрук, 2007. – С. 83–85.

13. Матвійчина С. В. Формування ключових компетентностей учнів при вивченні хімії як умова впровадження навчання протягом життя / С. В. Матвійчина // Неперервна освіта : сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції (Чернівці, 29 березня 2012 р.). – Чернівці, 2012. – С. 29–31.

14. Матвійчина С. В. Компетентісний підхід до саморозвитку особистості / С. В. Матвійчина // Актуальні проблеми професійної освіти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 21-22 березня 2013 р.) / За заг. ред. І. В. Лузік, О. М. Акмалдінової. – К. : НАУ, 2013. – С. 63–64.

15. Матвійчина С. В. Сутність саморозвитку особистості як психолого-педагогічної дефініції / С. В. Матвійчина // Новината за напреднали наука : матеріали за 9-а международна научна практична конференція (Софія, 17-25 май, 2013). – 2013. Том 22. Педагогические науки. Софія. «Бял ГРАД-БГ» ОДД. – С. 17–21.

16. Матвійчина С. В. Педагогічні аспекти саморозвитку особистості в умовах модульного навчання / С. В. Матвійчина // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 15-16 лютого 2013р.). – Одеса, 2013. – С. 48–50.

17. Матвійчина С. В. Педагогічні механізми активізації саморозвитку особистості під час навчання / С. В. Матвійчина // Психологія і суспільство. Український теоретико-методологічний соціогуманітарний часопис. Спецвипуск. Соціально-психологічні виміри професійної майстерності особистості в умовах глобалізованого світу : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 16-17 травня 2013 р.). – Тернопіль, 2013. – С. 27–29.

18. Матвійчина С. В. Можливості інтерактивного соціокультурного середовища коледжу в саморозвитку особистості студентів / С. В. Матвійчина // Педагогічні та психологічні науки: виклики і сьогодення : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 8 серпня 2014 р.). – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2014. – С. 22–26.

19. Матвійчина С. В. Обґрунтування компонентів, критеріїв та показників готовності молодших спеціалістів з фінансів і кредиту до саморозвитку у процесі навчання в коледжі / С. В. Матвійчина // Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: Європейський вектор: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Ялта, 20-21 березня 2014 р.). – Ялта : РВНЗ КГУ, 2014. – Ч. 2. – С. 210–214.

20. Матвійчина С. В. Педагогічні механізми формування у студентів коледжів здатності до саморозвитку / С. В. Матвійчина // Фактори розвитку педагогічних і психологічних наук в ХХІ столітті : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 12-13 вересня 2014 р.). – Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2014. – С. 22–26.

21. Матвійчина С. В. Роль модульної технології у процесі вдосконалення саморозвитку молодших спеціалістів з фінансів і кредиту / С. В. Матвійчина // Якість вищої освіти: чинники формування конкурентоспроможності випускників : матеріали ХХХІХ міжнародної науково-методичної конференції (Полтава, 23-24 січня 2014 р.) : у 2 ч. – Полтава : ПУЕТ, 2014. – Ч. 2. – С. 178–181.

22. Матвійчина С. В. Формування інтерактивного соціокультурного середовища для саморозвитку особистості студентів коледжів / С. В. Матвійчина // Сучасний вимір педагогічних та психологічних наук : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково – практичної

конференції (Львів, 30-31 травня 2014 р.). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. – С. 109–112.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати

23. Матвійчина С. В. Формування творчої особистості учня в системі організації науково-дослідницької діяльності Чернівецької гімназії № 2 / С. Матвійчина, М. Гончарук // Морально-патріотичне виховання дітей та молоді : етнографічні засади : збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції (Косів-Вижниця, 26-28 жовтня 2006 р.). – Косів-Вижниця. – С. 211–214.

24. Матвійчина С. В. Створення умов для розвитку творчої особистості гімназиста при вивченні хімії в Чернівецькій гімназії № 2 / С. В. Матвійчина // Модернізація методики та системи навчання в галузі природничо-математичних дисциплін: збірник матеріалів обласної науково-практичної конференції (Чернівці, 29 жовтня 2009 р.). – Чернівці : ЧОІППО, 2009. – С. 46–52.

25. Матвійчина С. В. Модуль I «Хімічні елементи та їх сполуки» з базового курсу навчальної дисципліни «Хімія»: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів спеціальностей «Фінанси і кредит», «Правознавство», «Обслуговування програмних систем і комплексів» / С. В. Матвійчина. – Чернівці : Технодрук, 2014. – 104 с.

26. Матвійчина С. В. Модуль II «Органічні сполуки» з базового курсу навчальної дисципліни «Хімія»: Навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів спеціальностей «Фінанси і кредит», «Правознавство», «Обслуговування програмних систем і комплексів» / С. В. Матвійчина. – Чернівці : Технодрук, 2014. – 80 с.

АНОТАЦІЯ

Матвійчина С. В. Дидактичні умови саморозвитку студентів коледжу у процесі вивчення предметів природничого циклу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки України, Тернопіль, 2015.

У дослідженні проведено теоретичне узагальнення й запропоновано нові підходи до розв'язання проблеми формування у студентів коледжів здатності до саморозвитку під час вивчення природничих дисциплін. У процесі дослідження проаналізовано сутність здатності до саморозвитку студентів та визначено її компоненти, критерії та показники, а також встановлено рівневу градацію. Теоретично обґрунтовано сукупність дидактичних умов та встановлено практичні механізми їх упровадження в навчальний процес вивчення біології, географії та хімії студентами, що навчаються в коледжах. Розроблено й експериментально перевірено дидактичну модель формування здатності до саморозвитку студентів коледжів під час вивчення природничих

дисциплін. Результати дослідження показали ефективність авторського підходу до формування у студентів здатності до саморозвитку у процесі вивчення ними загальноосвітніх дисциплін природничого циклу.

Ключові слова: саморозвиток студентів коледжу, предмети природничого циклу, формування здатності до саморозвитку, методика організації навчання, дидактичні умови, дидактична модель.

АННОТАЦІЯ

Матвийчина С. В. Дидактические условия саморазвития студентов колледжа в процессе изучения предметов естественного цикла. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.09 – теория обучения. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки Украины, Тернополь, 2015.

Диссертационная работа посвящена проблеме формирования способности к саморазвитию студентов колледжей в процессе изучения естественных дисциплин.

В исследовании проведено теоретическое обобщение и предложены новые подходы к решению проблемы формирования у студентов колледжей способности к саморазвитию при изучении естественных дисциплин, которые предусматривают внедрение дидактических условий, способствующих повышению эффективности формирования у студентов, обучающихся в колледжах способности к саморазвитию при изучении естественных дисциплин

На основе анализа философской и психолого-педагогической литературы способность к саморазвитию студентов колледжа рассматриваем, как активную возможность личности реализовать на практике весь свой субъектный опыт в самоопределении и самореализации на основе осознанной саморегуляции собственной учебной деятельности при изучении дисциплин естественного цикла. Формирование у студентов способности к саморазвитию в образовательном пространстве колледжа при изучении естественных дисциплин являет собой системный процесс педагогического воздействия на личность будущего специалиста с целью стимулирования всех дидактических механизмов. В основу сущностных характеристик структуры способности к саморазвитию студентов колледжа положены три взаимосвязанных компонента (мотивационно-целевой, содержательно-операционный, рефлексивно-деятельностный). В процессе исследования установлены критерии и показатели, а также выделены уровни ее развития.

Для обеспечения максимальной эффективности процесса формирования у студентов колледжей способности к саморазвитию при изучении предметов естественнонаучного цикла были внедрены дидактические условия (мотивационная направленность саморазвития личности на основе внедрения компетентностного подхода; использование модульно-развивающей технологи

для усовершенствования естественнонаучного компонента общеобразовательной подготовки студентов колледжа; формирования естественнонаучной составляющей интерактивной социокультурной учебной среды колледжа), которые направлены на мотивацию интереса к саморазвитию, развитие представлений структуру и механизмы саморазвития, совершенствования рефлексивно-оценочных навыков, формирования опыта практической самореализации в учебной деятельности во время освоения дисциплин естественнонаучного цикла.

Разработана дидактическая модель формирования способности к саморазвитию у студентов колледжей при изучении естественных дисциплин, которая позволила систематизировать на уровне категорий все психолого-педагогические понятия саморазвития и помогла наглядно проанализировать структурные межпредметные взаимосвязи. Дидактическая модель содержит цели, задачи, методологические подходы, принципы, этапы и дидактические механизмы саморазвития, методы, средства и формы его организации, компоненты, критерии, уровни, а также прогнозируемый результат. Дидактические условия выступают системообразующим фактором модели.

Эффективность внедренных дидактических условий и дидактической модели формирования способности к саморазвитию студентов колледжей при изучении естественных дисциплин определены по результатам формовочного этапа эксперимента. Полученные результаты исследования подтвердили эффективность авторского подхода, а использование методов математической статистики доказали их достоверность, валидность и неслучайность.

Ключевые слова: саморазвитие студентов колледжа, предметы естественного цикла, формирование способности к саморазвитию, методика организации обучения, дидактические условия, дидактическая модель.

ABSTRACT

Matvijchyna S. V. Didactic conditions for self-development of college students in the process of studying natural sciences. – Manuscript.

Dissertation for the Degree of Candidate of Pedagogy on specialty 13.00.09 – Theory of Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2015.

The thesis focuses on the theoretical generalization and representation of new approaches to solving the problem of the ability formation aimed at self-development in the process of studying natural sciences among the college students. The study analyzes the nature of students' self-development capacity, its components, criteria, indices and introduces the level gradation. Set of didactic conditions is theoretically grounded and practical mechanisms for their implementation into the process of studying Biology, Geography and Chemistry in college is distinguished. The didactical model of the ability formation aimed at self-development of college students in the process of studying natural sciences is developed and

experimentally tested. The results of investigation represent the efficiency of the author's approach to the formation of self-development ability in the process of studying natural sciences by the first-year students of college.

Key words: self-development of college students, natural sciences, formation of self-development ability, methodology of teaching organization, didactic conditions, didactical model.

Підписано до друку 18.05.2015 р.

Формат 60x84/16.

Папір друк. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Наклад 100 прим. Зам. № 05/15/2-11

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"

46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,

Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції

серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.

ФО Осадца Ю.В.